

УКРАЇНСЬКИЙ ЖІНОЧИЙ СОЮЗ (1917 рік)

Перша хвиля фемінізму, що охопила Західну Європу наприкінці XIX – поч. XX ст. сприяла появі “жіночого питання”, “жіночої теми” у історії, історіографії, літературі, філософії. Рух за політичне рівноправ'я жінок у країнах Європи знайшов свій прояв перш за все у благодійній, культурно-просвітній діяльності жіночих товариств.

Для історії емансипаційних устремлінь українських жінок найцікавішим та найхарактернішим стало поєднання національної ідеї та фемінізму. На Наддніпрянській Україні на поч. XX ст. світогляд жінок формувався, як правило, під впливом російськомовної феміністичної літератури.¹ Вони брали участь у загальноімперських жіночих організаціях – Спільці Рівноправності жінок, Спільці Захисту Жінок, Товаристві допомоги жертвам війни, Союзі допомоги Батьківщині інш.

Слід зазначити, що умови й можливості для залучення жінок до сфери інтелектуальної праці в Україні були дещо сприятливішими, ніж у цілому по імперії, завдяки досить ліберальній атмосфері, що склалася навколо питань жіночої освіти.² Це, в свою чергу, безпосередньо вплинуло на залучення українського жіноцтва до громадської, культурної, просвітницької діяльності. Так, наприклад, на рубежі 1901–1902 років у Києві утворилася “Жіноча громада”, яка хоч і не мала ніяких феміністичних гасел або суто жіночого завдання, проте свідчила про бажання жінок діяти спільно. Громада об'єднала в собі два покоління жінок, які по-різному розуміли свою роль у громадській діяльності. Старше покоління орієнтувалося здебільшого на культурно-освітню працю, молодші жінки прагнули революційної діяльності.³

Подальші події, Перша світова війна та революція 1917 року досить суттєво вплинули на формування нового статусу української жінки у сімейному, професійному та громадському житті. Жіноцтво отримало доступ до професій, які раніше вважалися суто чоловічими – юристів, лікарів, одержали право здобувати професорське звання у вищих навчальних закладах. Чимало жінок пішло на військову службу. Жінки також почали активно залуча-

тися і до політичного життя країни, стають активними діячками різноманітних політичних партій, членами державних органів влади на місцях і в столиці. Так, наприклад, до складу Української Центральної Ради увійшло 11 жінок від українських громадських організацій та територіального представництва, 4 – від Всеукраїнської Ради робітничих депутатів, 6 – від національних меншин (здебільшого єврейської та польської).⁴ Але найбільш типовим для українського жіночого руху було те, що жіноцтво намагалося залишатися поза ідеологією. Перш за все його турбували нагальні потреби громади, економічний, соціальний, культурний розвиток суспільства. Саме вони, а не засадничі ідеї фемінізму, стали рушійною силою утворення жіночих товариств. Жінки приділяли більше уваги соціальній допомозі та культурно-просвітницькій роботі, інколи займалися виробничо-комерційною діяльністю. Вони намагалися розширити права, забезпечити правовий захист, поліпшити загальний рівень життя всього населення та жіноцтва зокрема. Неодноразово жінки порушували питання перед громадськістю про рівноправне становище їх у суспільстві.⁵

Український Жіночий Союз (УЖС) одним з перших об'єднав жіноцтво “під гаслом рівних з чоловічими прав жінки на основі рівних з чоловічими обов'язків української жінки у громадянській роботі для добра України”.⁶

Ініціативна група по утворенню УЖС була створена у Києві 21 березня 1917 р. З 3 квітня діяла тимчасова рада УЖС на чолі з В. Нечаївською⁷. На Українському національному конгресі, що проходив у Києві 6–8 квітня 1917р., Нечаївська як делегатка виступала з промовою від Київського комерційного інституту та від українських жінок.⁸

25 квітня відбулися загальні збори членів Союзу на яких було затверджено статут, вибрано нову постійну раду. До її складу увійшли члени тимчасової ради: Бондаренко, Мельник, Нечаївська, Парфенюк, Поцубієнко, Равлюк, Сильнича та новообрані: Веретельник, Гупалівна, Палчевська, Радзимовська, Руппельт, Соколовська, Тимешко, Цікаловська. Делегаткою від УЖС до УЦР обрано В. Нечаївську.⁹

Головним гаслом Союзу проголошувалося: “Українська жінка має для добра України нести всі відповідні жіночій природі громадянські обов'язки, а за те має користуватись рівними з чоловіком правами людини”.¹⁰

У політиці Союз не піднімав свого окремого прапора, а став під політичний провід УЦР.

Основою організації УЖС у своєму статуті проголосив Клуб, а верхом організації Центральну Раду. Зв'язок між Клубом і ЦР підтримувався через Вінок, Повітову раду, Окружну раду.¹¹

Членами Союзу могли бути не лише усі українські жінки, і їхні діти, але й чоловіки, що признавали потребу рівноправності жінок і необхідність жіночої громадської праці для добра України, а з інших націй ті особи, що прихильні ідеї УЖС¹². Але росіянки, що мешкали на Україні відверто висловлювали небажання співпрацювати в українських організаціях. Російські феміністки стали під час війни переконаними шовіністками, тому українки змушені були вийти з членів загальноросійського Союзу жінок, філія якого діяла у Києві.¹³

На зборах членами Союзу стало ще півсотні нових членів. Взагалі Союз поповнювався досить динамічно, за 5 тижнів роботи він встиг з'єднати сотні членів з різних куточків країни. Осередки УЖС постали в Київській, Чернігівській, Волинській, Полтавській, Харківській, Херсонській губерніях.¹⁴ У Харкові Союз постав у середині квітня 1917р. Ним було вироблено власний статут та план діяльності.¹⁵

Чернігівський осередок Жіночого Союзу утворився 22 червня. До його складу увійшло 70 осіб. Найближчою метою було проголошено підготовку жіночого населення до виборів у Всеросійські Установчі збори.¹⁶

Друкованим органом УЖС став “Жіночий Вістник” – перший на східноукраїнських землях двотижневий часопис українського жіноцтва.¹⁷ Він видавався у Києві писарем цієї організації, головою редакційної комісії Василем Равлюком.

Поставивши завданням координувати жіночу громадську працю, часопис попереджував: “Хто надіється знайти які-небудь феміністичні, суфражистські тенденції, нехай не передплачує “Жіночий Вістник”, бо у ньому цієї поживи не знайде”.¹⁸

Вийшло два випуски: №1–11 червня 1917р., №2–22 серпня 1917р..

“Жіночий Вістник” у програмній статті підтвердив просвітницький напрям розвитку жіночого руху у Наддніпрянській Україні, так визначивши своє завдання: “освітлювати ті стежки, якими йде жінка в своїм розумовім і культурнім розвою, ті галузі праці, в

яких вона є найкорисніша громадська працювальниця, ті соціальні завдання, що ставить їх собі Союз”.¹⁹

Та найважливішим у діяльності Українського Жіночого Союзу було те, що він провадив активну роботу серед населення: організував мітинги перед виборами до Міської думи, пояснювали закон про виборче право, міське самоврядування; при ньому була створена спеціальна комісія по збору та відправці книжок на провінцію. Першим завданням стало створення курсів для неграмотних, адже освіта людині необхідна, “як хліб і вода”. Тому редакція “Жіночого Вістника” постановила вже з другого числа друкувати перший курс “Як за сім годин навчити по-українськи читати?”, популярний курс українознавства “Історія українського народу” тощо. Орган УЖС наводив факти похваллення громадської праці серед жіноцтва: жінки увійшли у просвітні товариства й політичні організації, поступово почав вироблятися “хист громадської і політичної праці”. У “Хроніці” також повідомлялося про заснування низки жіночих товариств: жіночі спілки були закладені в м. Катеринополі на Звенигородщині, в с. Шульгівці Новомосковського повіту на Катеринославщині, в с. Антонівці Сквирського повіту на Київщині та в Харкові; у Канівському повіті Київської губернії з’явилася жіноча “Просвіта” і дівоча спілка; у м. Старокостянтинові відкрито три захоронки для дітей місцевих мешканців; комісія Ради УЖС ухвалила на своїх зборах закласти у Києві українську спілку швачок та устаткувати майстерню.²⁰

Діяльність жіночих товариств, що створювались за сприянням УЖС по всій території України настільки виправдала себе для будівництва молоді держави, що виникла потреба надати їм тривку організаційну побудову для дальшого росту й розгортання успішної роботи. В дуже короткому часі, вже на вересень підготовано Перший жіночий з’їзд у Києві.

З’їзд 14–16 вересня 1917р., на який УЖС скликав представниць від всіх регіональних та центральних українських жіночих організацій (майже половина делегаток селянки) затвердив новий статут та обрав нову раду, висловив свої привітання З’їзду народів, що також проходив у цей час у Києві²¹, та прийняв наступні резолюції:

– за скликання Українських Установчих Зборів; проти політики Тимчасового Правительства та тієї частини російського грома-

дянства, котрі вороже ставляться до національних змагань недержавних народів; за самовизначення народів;

– про виборчу справу – Союз постановив входити у блоки з українською соціал-демократичною та соціал-революційною партіями та з Українською Селянською Спілкою;

– у громадських справах – за скасування опіки над дітьми і майном вдови, бо вона принижує людську гідність жінки; турбота про жінок під час вагітності; зважаючи на те, що війна між іншими наслідками залишає лдям ще одного ворога – венеричні хвороби – з'їзд постановив звернутися з відозвою до військових фронтів та тилу, щоб вони, пам'ятаючи про страшні наслідки цих хвороб для жінок, дітей і будучих поколінь, вчасно їх вилічували.

Загалом, щирістю і спорідненістю своїх членів жіночий з'їзд робив особливе, виняткове враження, якого ні разу не робив жодний інший з'їзд за останній час.²²

Таким чином, УЖС був першим, який щиро намагався об'єднати українське жіноцтво під єдиним гаслом, спрямувати жіночий потенціал на будову міцної основи української державності та втілити мрію про здобуття рівних прав і виявлення творчих можливостей української жінки. Як зазначала Софія Русова, одна з найвизначніших діячок українського жіночого руху: "Такий природний життєвий стан перейшла українська жінка від інстинктивно несвідомого вузького родинного життя до широкої діяльності добре освіченої виховниці й громадянки, якій український нарід завдячує немало в своїх змаганнях як до освіти, так і до волі, до свого національного і соціального визволення".²³

¹ Рибак О. Історіографія та історіософія українських жіночих студій// Записки НТШ. Праці історично-філософської секції. – Т. ССXXXIII. – Львів, 1997. – С. 121.

² Касьянов Г.В. Українська інтелігенція на рубежі XIX–XX ст.: соціально-політичний портрет. – К., 1993. – С. 34.

³ Смоляр Л. Участь жіноцтва в діяльності Громад// Сучасність. – 1998. – № 9. – С. 87–88.

⁴ Підрахунки автора за Верстюк В., Осташко Т. Діячі Української Центральної Ради. – К., 1998. – С. 206–238.

⁵ Луценко Є. Історія жіночого руху в Україні// Громадські ініціативи. – 1997. – № 6. – С. 5.

- 6 Жіночий Вістник(далі ЖВ). – 1917. – № 1. – 11 червня.
- 7 Нечаївська Віра Йосипівна(Плужанка) – народилася у 1895 р. в Умані.Письменниця та громадська діячка.
- 8 Українська Центральна Рада: Документи і матеріали. – У двох томах. – К., 1996. – Т.І. –С.54.
- 9 Черниговская земская газета(далі ЧЗГ). – 1917. – № 38.
- 10 ЖВ. – 1917. – № 1. – 11 червня.
- 11 Там само.
- 12 Там само.
- 13 Богачевська-Хомяк М. Білим по білому: Жінки в громадському житті України, 1884–1939. – К., 1995. – С.178.
- 14 ЧЗГ. – 1917. – № 38.
- 15 Южный край. – 1917. – 15 апреля.
- 16 ЧЗГ. – 1917. – № 49.
- 17 “Жіночий Вістник” УЖС не слід плутати з “Жіночим Вістником”: органом “Союзу Українок”, який вперше вийшов на сторінках газети “Діло” у 1922р. у Галичині. Західноукраїнський Союз Українок утворився у 1917р. на основі “Жіночої Громади”, яка у свою чергу постала у 1909р. з “Клубу русинок”(1893 р.).
- 18 Животко А. Історія української преси. – К.,1999. – С.267.
- 19 ЖВ. –1917. – № 2. – 22 серпня.
- 20 Там само.
- 21 Нова Рада. – 1917. – 16 вересня.
- 22 ЧЗГ. – 1917. – № 73.
- 23 Русова С.Наші визначні жінки: літературні характеристики-силуети. – Вінніпег, 1945. – С.11.